

ARXIUS DE LES SECCIONS DE CIÈNCIES, CXLIX

Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona

De l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu dels paüls
a la parròquia mercedària de Sant Pere Nolasc (1703-2017)

MARIA DEL MAR ROVIRA I MARQUÈS

Premi IEC de la Secció de Ciències i Tecnologia Lluís Domènech
i Montaner de Teoria i Crítica d'Arquitectura 2020

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
DE CIÈNCIES
I TECNOLOGIA

Casa de la Congregació
de la Missió a Barcelona

Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona

De l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu dels paüls
a la parròquia mercedària de Sant Pere Nolasc (1703-2017)

MARIA DEL MAR ROVIRA I MARQUÈS

Premi IEC de la Secció de Ciències i Tecnologia Lluís Domènech
i Montaner de Teoria i Crítica d'Arquitectura 2020

Barcelona, 2021

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
DE CIÈNCIES
I TECNOLOGIA

Rovira i Marquès, Maria del Mar, autor

Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona : de l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu dels paüls a la parròquia mercedària de Sant Pere Nolasc (1703-2017). —

Primera edició. — (Arxius de les seccions de ciències ; 149)

Premi IEC de la Secció de Ciències i Tecnologia Lluís Domènech i Montaner de Teoria i Crítica d'Arquitectura 2020

ISBN 9788499656076

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia II. Títol

III. Col·lecció: Arxius de les seccions de ciències ; 149

1. Paüls — Catalunya — Barcelona — Història 2. Església de Sant Pere Nolasc (Barcelona, Catalunya) — Història 3. Arquitectura barroca — Catalunya — Barcelona

4. Arquitectura cristiana — Catalunya — Barcelona

27-788/-789(460.23 Ba Barcelona)(091)

726.5.034.7(460.23 Ba Barcelona)

© Maria del Mar Rovira i Marquès

© 2021, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: juliol del 2021

Text revisat lingüísticament per la Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC

Disseny de la coberta: Azcunce | Ventura

Imatge de la coberta: Façana de la parròquia de Sant Pere Nolasc (antiga església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu) (fotografia: Maria del Mar Rovira, 2021)

Compost per Pleca Digital, SLU

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-607-6

Dipòsit Legal: B 12459-2021

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

A proposta de la ponència formada pels senyors Jordi Faulí i Oller, Pere Roca i Fabregat i Ferran Sagarra i Trias, membres de la Secció de Ciències i Tecnologia, el Consell Permanent de l'Institut d'Estudis Catalans, en la sessió tinguda el dia 5 de març de 2020, acordà de concedir el Premi IEC de la Secció de Ciències i Tecnologia Lluís Domènech i Montaner de Teoria i Crítica d'Arquitectura a Maria del Mar Rovira i Marquès pel seu treball *Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona. De l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu dels paüls a la parròquia mercedària de Sant Pere Nolasc (1703-2017)*.

Així mateix, el Consell de Govern de la Secció de Ciències i Tecnologia, en la sessió del dia 9 d'octubre de 2020, prengué l'acord de publicar la dita obra amb el títol *Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona. De l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu dels paüls a la parròquia mercedària de Sant Pere Nolasc (1703-2017)*.

Taula

Abreviacions	9
1. Preàmbul	11
2. Emplaçament i construcció de la primera Casa de la Missió a Barcelona	23
3. Vicissituds històriques, canvis d'usos i transformació de l'espai	37
4. Conclusió i noves línies d'investigació	41

Abreviacions

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ACB	Arxiu de la Catedral de Barcelona
ACMM	Archivo de la Congregación de la Misión de Madrid
ADB	Arxiu Diocesà de Barcelona
AFB	Arxiu fotogràfic de Barcelona
AGMM	Archivo General Militar de Madrid
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AMCB	Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona
APRCM	Arxiu de la Província Romana de la Congregació de la Missió
atrib.	atribuït
BHMB	Biblioteca Histórico-Militar de Barcelona
BNC	Biblioteca Nacional de Catalunya
BRUB	Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona
cur.	curador, curadora
dir.	director, directora
ed.	editor, editors; edició
f.	foli, folis
IAAH	Institut Amatller d'Art Hispànic
llig.	lligall, lligalls
ms.	manuscrit, manuscrits
núm.	número, números
p.	pàgina, pàgines
<i>r</i>	<i>recto</i> ('anvers')
s. f.	sense foliar
s. n.	sense número
sign.	signatura, signatures
<i>v</i>	<i>verso</i> ('revers')
v.	volums
vol.	volum, volums

1. Preàmbul

1.1. LA CONGREGACIÓ DE LA MISSIÓ: CONSIDERACIONS PRÈVIES

La tasca d'abordar l'estudi arquitectònic i artístic de la Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona requereix la consideració prèvia d'alguns factors que van determinar el context, els criteris i les pautes a seguir a l'hora d'establir la comunitat dels paüls a Barcelona, l'any 1703.

La Congregació de la Missió va ser fundada per sant Vicenç de Paül (1576-1660), a París, el 17 d'abril de 1625, com una comunitat de sacerdots i germans coadjutors que es dedicaria a evangelitzar els pobres realitzant missions al camp i a les zones més isolades de França, a més de dirigir seminaris i promoure els exercicis espirituals per a la formació del clergat. Aquesta congregació va ser aprovada pel pontífex Urbà VIII, el 12 de gener de 1633, amb la butlla *Salvatoris nostri*.¹ Des d'aquell moment, també serien coneguts popularment com a pares i germans de la Missió, paüls, vicencians,² seminaristes i lazaristes (per haver fundat la seva primera casa al priorat de Sant Llàtzer de París).

Cal tenir present que no es tracta d'un orde religiós, sinó que, des de la seva fundació, es va instituir com una societat de vida apostòlica secular, motiu pel qual la comunitat està exempta de la jurisdicció ordinària i el bisbe no pot intervenir en la seva vida interna. En aquest cas, és el superior general de la congregació qui representa l'autoritat suprema, com a successor de sant Vicenç de Paül.

Els membres de la Congregació de la Missió són sacerdots, clergues i germans

1. ARXIU DE LA PROVÍNCIA ROMANA DE LA CONGREGACIÓ DE LA MISSIÓ (APRCM), Montecitorio, *Antiquioribus quaedam*, f. 1-8.

2. Els paüls fan servir el terme *vicencià* en lloc de *vicentí* per distingir sant Vicenç de Paül de sant Vicenç Ferrer, a qui l'Institut d'Estudis Catalans atribueix aquest darrer adjectiu. Així doncs, al llarg d'aquest treball farem servir la terminologia utilitzada pels membres de la Congregació de la Missió en aquest sentit.

coadjutors que viuen en comunitat i emeten vots simples de pobresa, castedat, obediència i adhesió estable a la congregació al llarg de la seva vida.³

En no tractar-se d'un orde religiós, la residència on conviuen els membres d'aquesta comunitat no es pot anomenar *convent*, sinó *casa* o *establiment*. Aquestes cases s'organitzen a través de províncies circumscrites per límits territorials, amb un visitador provincial que les governa i que promou l'observança de les constitucions congregacionals, atès que procura les ordenances que ha de seguir cada comunitat que visita.

La primera Casa de la Missió que es va establir a Catalunya va ser la de Barcelona, l'any 1703, a tocar del baluard de Tallers. Des de la seva fundació, aquesta casa va formar part de la província italiana de la congregació, tal com ho havia estipulat el papa Climent XI en el breu del 29 de desembre de 1703;⁴ però poc després d'aquest establiment, el setembre de 1704, la província italiana, que comprenia tot el territori nacional italià i que tenia la casa central a Montecitorio (Roma), va ser dividida en dues, la província de Roma i la de la Llombardia (actual Torí). En aquell moment, la casa de Barcelona va passar a formar part de la província romana, i així es mantindria fins al 1736, en què esdevindria casa de la província llombarda per motius de proximitat territorial.⁵

1.1.1. *Ministeris*

Tal com expressa la butlla fundacional del papa Urbà VIII, la comesa principal de la Congregació de la Missió és l'apostolat, dut a terme a través de les anomenades *missions populars*, a partir de la prèdica de sermons i doctrines expressats en un llenguatge planer i confessant en poblacions rurals petites o isolades, principalment els pagesos i vilatans que veien la seva cura d'ànimes desatessa per un cos clerical escàs. Originàriament, dedicaven a les missions set o vuit mesos l'any, d'octubre a juny, per tal de no coincidir amb el moment de sembra dels camps, i cada missió tenia una durada aproximada de tres setmanes a un mes.⁶ Normalment, les portaven a terme tres o quatre sacerdots missioners, juntament amb un germà coadjutor, tot dependent del nombre d'ànimes de cada regió. Cal dir també que aquest ministeri tenia un caràcter gratuït, tal com havia deixat estipulat sant Vicenç de Paül i com queda patent en les seves regles.⁷

3. APRCM, Montecitorio, *Antiquioribus quaedam*, f. 13.

4. ARCHIVO DE LA CONGREGACIÓN DE LA MISIÓN DE MADRID (ACMM), Caja Barcelona (--), sign. núm. 1, p. 24; Benito PARADELA, *Colección de documentos para la historia de la Congregación de la Misión en España*, t. I, (1702-1835), Madrid, Imprenta de Cleto Vallinas, 1931, p. 34-35.

5. Benito PARADELA, *Resumen histórico de la Congregación de la Misión en España desde 1704 a 1868*, Madrid, Imprenta G. Hernández y Galo Sáez, 1923, p. 35-37 i 103.

6. ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 4, f. 1r-106v (1717-1833); PARADELA (1923), p. 59.

7. APRCM, Montecitorio, *Istituto e funzione*, f. 87.

Una altra de les seves funcions principals és proporcionar la formació necessària als religiosos per arribar al sacerdoci.⁸ Pel que fa a la Casa de la Missió a Barcelona, les tandes d'exercicis espirituals van acollir anualment nombrosos clergues que volien ser admesos als tres ordes sagrats o majors, així com els religiosos que accedien a la tonsura i als ordes menors. Durant un període que s'estenia entre set i deu dies abans de l'ordenació, se'ls iniciava en la pregària, la litúrgia, el cant, l'administració dels sacraments, la predicació, l'ensenyament del catecisme i els fonaments essencials de la teologia.⁹ Les tandes més concorregudes eren les del mes de desembre, ja que es feien per a tot el clergat.¹⁰

Al llarg de l'any també realitzaven exercicis espirituals els preveres, rectors de parròquies, canonges, capellans i capellans castrenses, així com seglars, reservats ordinàriament només als homes, amb l'objectiu de millorar o reformar els seus costums. Entre els exercitants hi havia membres d'una gran varietat d'estaments i professions, des de militars, nobles i ciutadans honrats fins a artesans.¹¹ Van arribar a ser grups tan nombrosos i freqüents que la Casa de la Missió es va acabar coneixent popularment com a *seminari* o *casa santa i santificant*.¹²

Els paüls disposaven, així mateix, d'un seminari intern, anomenat *noviciat* a altres congregacions i instituts. D'aquesta manera, acabats d'ordenar, podien fer els vots per ingressar a la Congregació de la Missió o eixir de la casa amb l'aptitud necessària per exercitar els ministeris sacerdotals on fos necessari.

Un altre dels mitjans dels quals disposava la congregació per al benefici o la formació del clergat van ser les conferències eclesiàstiques dels dimarts, fundades per sant Vicenç de Patil i anomenades *conferències espirituals*, a Barcelona, a partir

8. ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA (ADB), *Edictes i circulars episcopals*, núm. 27, 1704; Benito PARADELA, *Los visitadores de la Congregación de la Misión y directores de las Hijas de la Caridad en España*, vol. 1, Madrid, Imprenta del Asilo de Huérfanos de S. C. de Jesús, 1928, p. 639; Antonino ORCAJO, *Historia básica de la Congregación de la Misión en España*, Madrid, La Milagrosa, 2007, p. 36. La disposició per decret a tots els regnes d'Espanya la va fer Climent XII, el 30 d'agost de 1732.

9. BIBLIOTECA DE RESERVA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (BRUB), ms. 144, p. 231.

10. ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 4, s. f. (1704-1734); ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (ACA), ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3094, s. f. (1735-1783).

11. ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 108, 109 i 110.

12. BRUB, ms. 620, p. 14 (Guillaume VIELLESCASES, *Ordenanzas de la visita del año de 1732*, p. 13-47); *Manual i guia de forasters*, Barcelona, Maria Àngela Martí Viuda, 1761, p. 73 i 90; *Calendario manual y guia de forasteros en Barcelona*, Barcelona, Imprenta de los Hered. de Maria Àngela Martí, 1776, p. 38; A. B. C. E., *Diversión de ciudadanos, norte seguro de forasteros y estrella luciente de Barcelona*, Barcelona, Teresa Nadal Viuda, 1789, p. 27; «Fondation de l'ancienne Maison de la Mission de Barcelone», *Annales de la Congrégation de la Mission*, vol. 40 (1875), p. 54; Mauricio HORCAJADA, «Reseña histórica de las casas de la C. M. fundadas en España desde 1704 hasta nuestros días», *Anales Madrid* (1909), p. 68; Josep M. MARTÍ BONET i Josep M. JUNCÀ, *El cardenal Sala: Història d'una tragèdia*, Barcelona, Voliana, 2014, p. 49; el baró de Maldà també l'anomenava *casa exemplar*, vegeu Rafael d'AMAT I DE CORTADA, *Calaix de sastre*, ed. a cura de Ramon Boixareu, vol. v, Barcelona, Curial, 1994, p. 279.

del 1707, les quals consistien en una trobada quinzenal en la qual els sacerdots es reunien amb el clergat i recapitulaven els punts més importants de la formació i la pràctica sacerdotals.¹³

1.1.2. *Funcionament intern*

Pel que fa a l'organigrama intern de la comunitat, existien diversos càrrecs que havien d'assegurar-ne el bon funcionament. El càrrec de més autoritat era el de superior de la casa, nomenat pel visitador amb l'aprovació del superior general de la congregació, i tenia com a objectiu regir la comunitat. A continuació, hi havia l'ofici de director del seminari intern, que era responsable de la formació dels novicis i els instruïa en les constitucions de la congregació, el comportament, les responsabilitats i els càrrecs a exercir un cop fets els vots, així com en la seva formació cultural. Seguidament, qui exercia com a procurador de la Casa de la Missió tenia el poder legal per representar la comunitat de la Missió davant dels notaris, jutjats i tribunals; i solia exercir alhora d'administrador o ecònom de la comunitat, per la qual cosa s'encarregava de portar els llibres d'entrada i sortida de la Casa de la Missió, controlava les despeses i les entrades de cabals a la casa, els imports de les obres i altres aspectes necessaris per a l'establiment, sota la direcció i vigilància del superior. Aquest procurador podia disposar d'un germà coadjutor que actués com a assistent. Altres oficis documentats són el de director de les missions, el d'arxiver i el de sagristà.¹⁴

D'altra banda, els germans coadjutors, és a dir, no ordenats, se solien ocupar de les funcions domèstiques.¹⁵ Els examinadors dels postulants també havien de saber si el sol·licitant estava instruït en algun art i si sabia llegir i escriure, ja que, com veurem, alguns dels seus germans coadjutors foren mestres d'obra, fusters i pintors.¹⁶ De totes maneres, no tots exercien el seu ofici exclusivament, atès que alguns d'ells, com el tracista Francesc Badia, també apareixien documentats duent a terme els oficis de procurador i sagristà.¹⁷

13. Cayetano BARRAQUER, *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, vol. 2, Barcelona, Imprenta de Francisco J. Altés, 1906, p. 587.

14. BRUB, ms. 620, p. 18-20 (Guillaume VIELLESCASES, *Ordenanzas de la visita del año de 1732*, p. 13-47); BRUB, ms. 620, p. 67-70 (Edmonde PERRIQUET, *Ordenanzas de la visita del año 1747*, p. 61-75), transcrits per PARADELA (1931), p. 96-104.

15. BRUB, ms. 620, p. 42-43 (Guillaume VIELLESCASES, *Ordenanzas de la visita del año de 1732*, p. 13-47), transcrits per PARADELA (1931), p. 66.

16. BRUB, ms. 144, p. 142.

17. ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA (AHPB), Josep Francesc Fontana, 934/41, manual de 1746, f. 214v-215r; AHPB, Fèlix Avellà, 950/40, manual de 1747, f. 128v.

1.1.3. *Fundacions i propietats*

En origen, les fundacions de la Congregació de la Missió habitualment tenien lloc en nuclis urbans. Així doncs, des del 1625, el seu establiment es va dur a terme en ciutats com París, Roma, Varsòvia, Gènova i Nàpols,¹⁸ ja que l'establiment a les urbs i el contacte amb les seves oligarquies proporcionaven una font de subsistència segura per a la comunitat (a partir de les almoines, les rendes, la compravenda de censals, els llegats i les donacions) i oferien a les aristocràcies urbanes un prestigi a través del patronatge.

La beatificació de Vicenç de Paül, el 13 d'agost de 1729, i la seva canonització, el 16 de juny de 1737, sens dubte contribuïren a l'expansió territorial de la Congregació de la Missió a Europa i, en concret, a Catalunya, amb la fundació de les cases de Palma (1736), Guissona (1751) i Reus (1758). Com es pot observar, però, els establiments a Reus i Guissona corresponien a fundacions en indrets allunyats de les grans urbs, que es justifiquen per l'existència de donacions d'ens privats que desitjaven impulsar les missions des d'aquests emplaçaments i brindaren el capital suficient per disposar d'una renda capaç de costejar les despeses de l'allotjament i la manutenció de la comunitat, així com la logística de les seves missions gratuïtes.

A banda de les cases, els paüls també comptaven amb propietats distanciades dels nuclis urbans dedicades als retirs espirituals, perquè els membres de la congregació poguessin fer el seu recés anual de vuit dies i practicar-hi els exercicis espirituals en comú, a més de torres i masos en què recollien les collites de vinya, fruita i hortalissa que conreaven i que, a partir de la seva venda, permetien sufragar part de les despeses de la comunitat.

1.1.4. *La Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona*

Un cop, doncs, realitzades les precisions introductòries sobre aquest institut religiós, voldríem assenyalar alguns aspectes preliminars sobre la Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona, que, de manera sumària, ens permetran ubicar fites històriques clau i advertir els aspectes que van determinar el seu desenvolupament en territori peninsular.

Tot i que l'acta d'establiment de la congregació es va realitzar el 6 de novembre de 1703, el bisbe Benet de Sala (1646-1715) no celebrà la primera missa a l'oratori de la Casa de la Missió fins al 19 de maig de 1704.¹⁹ De la mateixa manera, els sacerdots i germans coadjutors de la Missió, que partiren de Roma per formar la comunitat barcelonina, no van arribar al port de Mataró fins al 8 de juliol de 1704,

18. ACA, ORM, Monacales-Universidad, llig. 111, s. f.

19. ADB, *Registra communium 1704-1710*, f. 538v-539r; ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 1, p. 26-27.

i el 20 de juliol la comunitat va obrir el seu seminari intern perquè hi ingressessin els primers novicis, que foren el clergue Josep Jofreu (1676-1743) i el germà coadjutor Miquel Xuriach (1682-1768), company de pelegrinatge del fundador de la Casa de la Missió a Barcelona, Francesc Senjust (1654-1708).²⁰ La setmana següent hi ingressà també el sacerdot Salvador Barrera (1681-1752), que arribaria a ser superior de la Casa de la Missió a Barcelona (1712-1733), a Palma (1736-1743) i a Lisboa (1743-1752).²¹

Pel que fa a la labor formativa envers els religiosos que volien accedir als ordes sagrats, el 19 de juliol de 1704, el pontífex Climent XI envià un breu al bisbe estipulant que tots aquells individus que haguessin de ser promoguts als ordes sagrats fessin els seus exercicis a la Casa de la Missió.²² Per aquesta raó, el 15 de novembre de 1704, el bisbe català Benet de Sala va emetre un edicte pastoral dirigit als sotsdiaques, diaques i preveres de la diòcesi, en el qual es disposà que tots aquells religiosos aspirants als ordes majors havien de realitzar deu dies d'exercicis espirituals a la Casa de la Missió, tal com es practicava a Itàlia, arran del breu del pontífex Innocenci XI, el 1682.²³

Així doncs, la primera tanda d'exercicis es va realitzar el 20 de novembre de 1704 i, a la segona, el 10 de desembre del mateix any, hi van assistir quatre-cents cinquanta religiosos provinents de diferents diòcesis catalanes.²⁴ A partir de llavors, se'n portaren a terme entre sis i vuit tandes anuals, amb una mitjana d'exercitants que oscil·lava entre els cent i els cinc-cents ordenants i eclesiàstics a l'any. A més a més, des del 1719, també practicaren els exercicis aquells religiosos que volien rebre ordes menors i la tonsura.²⁵ A banda d'això, des del setembre de 1704, els paüls promogueren la realització d'exercicis espirituals per a seglars, motiu pel qual l'afluència de religiosos i laics a la Casa de la Missió va ser cada cop més important.²⁶

Un cop inaugurats aquests dos ministeris i tenint en compte la concurrència

20. ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 293, s. f. (1704-1820); ORCAJO (2007), p. 58.

21. Benito PARADELA, *Notas biográficas de los que han pertenecido a la Congregación de la Misión en España*, Madrid, Imprenta de Cleto Vallinas, 1935, p. 10-11.

22. ADB, *Registra communium 1704-1710*, f. 22B.

23. ADB, *Registra communium 1704-1710*, f. 22B; BIBLIOTECA NACIONAL DE CATALUNYA (BNC), ms. 2543, f. 12r, transcrit per Margarida ARITZETA (ed.), *Baró de Maldà. Viles i ciutats de Catalunya*, Barcelona, Barcino, 1994, p. 106.

24. ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 4, s. f. (10-XII-1704); PARADELA (1928), p. 689; José HERRERA, *Historia de la Congregación de la Misión*, Madrid, La Milagrosa, 1949, p. 226.

25. La realització d'aquests exercicis, els noms dels qui es prepararen per rebre els sagrats ordes, la data i el temps que duraren i els sacerdots que els dirigiren des del 1704 fins al 1783 es poden consultar en els dos volums manuscrits següents: ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 4, s. f. (1704-1734); ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3094, s. f. (1735-1783); el primer dels quals serví als mateixos paüls, al segle xx, per analitzar el funcionament d'aquest ministeri, en publicacions com: PARADELA (1923), p. 43-45; PARADELA (1928), p. 643-644; ORCAJO (2007), p. 75-76.

26. ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 4, s. f. (1704-1734).

d'exercitants a la Casa de la Missió, va arribar el moment de construir una església per al conjunt dels paüls. Així, el 2 de gener de 1705, el bisbe Benet de Sala va donar permís al pare superior Giovanni Domenico Ortese (1663-1735) per posar la primera pedra del nou temple.²⁷

Continuant amb la institució dels ministeris de la congregació, el 28 de desembre de 1707, el promotor de l'establiment d'aquest institut a Barcelona, el canonge Francesc Senjust, va inaugurar les conferències eclesiàstiques, a imitació de les conferències dels dimarts fundades per sant Vicenç de Paül, i estipulà que se celebrassin cada quinze dies. La primera trobada va arribar a reunir dos-cents sacerdots catalans, entre els quals foren presents el vicari general Josep Romaguera (1642-1723), diversos canonges rectors, beneficiats i catedràtics de la Universitat de Barcelona.²⁸

Novament, el nombre creixent de religiosos i seglars que assistien a la Casa de la Missió per realitzar les tandes d'exercicis espirituals va fer patents les limitacions d'espai que presentava el cenobi. Per dirimir-ho, el 30 d'agost de 1710, el bisbe de Solsona, fra Francesc Dordà (1661-1716), va col·locar la primera pedra d'una nova església i donava inici a l'ampliació de la totalitat del cenobi.²⁹ Aquesta obra, però, a causa de la dilació en l'arribada de recursos i davant de la progressiva notorietat de la congregació a la ciutat, seria contínuament ampliada fins a finals del segle XVIII.

Un dels esdeveniments clau per al reconeixement i creixement de la comunitat catalana a la Península va ser la celebració a Barcelona, els dies 27, 28 i 29 de setembre de 1729, de la beatificació del fundador, Vicenç de Paül, decretada pel pontífex Benet XIII el 13 d'agost d'aquell any,³⁰ així com la seva canonització, festejada a Roma el 16 de juny de 1737 pel papa Climent XII,³¹ i que va ser celebrada a Barcelona el 23 de desembre del mateix any.³² La consagració del fundador d'aquest

27. ADB, *Registra gratiarum 1702-1710*, f. 153r.

28. Mauricio HORCAJADA, «Más datos para la Historia de la C. M. en España», *Anales Madrid* (1912), p. 29; ORCAJO (2007), p. 78.

29. AHPB, Joan Solsona, 890/16, f. 128r-129r.

30. Amb motiu d'aquesta commemoració, la comunitat de paüls barcelonina va publicar les tres composicions poètiques que celebraven el beat i que foren musicades pel mestre de capella de la catedral, Josep Picanyol, perquè fossin cantades cada dia de la festa (*Beatificationem servi dei Vincentii a Paulo, barcinonensis missionis congregatio celebrat*, Barcelona, Typographia Maria Marti Viduae, 1729). Vegeu «Fondation de l'ancienne Maison de la Mission de Barcelone», *Annales de la Congrégation de la Mission*, vol. 40 (1875), p. 59; Juan PADRÓS, «Panorámica de la primera casa de España durante un siglo y cuarto», *Anales Barcelona*, 1960, p. 695-696; ORCAJO (2007), p. 71.

31. La cerimònia va tenir lloc a la basílica de Sant Joan del Laterà i es va fixar que la seva festivitat se celebrés el 19 de juliol, substituint el 27 de setembre, data de la mort del sant i que fins al moment havia servit per festejar el fundador. PADRÓS (1960), p. 702. L'any 1969, la data de festivitat del sant es tornarà a establir el 27 de setembre.

32. ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 108, s. f. (22-XII-1737).

institut va facilitar el coneixement dels seus ministeris i l'extensió de les fundacions de la congregació per la Península i les illes Balears. El primer cas va ser a Mallorca, gràcies al llegat de l'ardiaca de la seu mallorquina, Miquel Sastre Palou (1657-1731), que ja el 1722 tenia intenció de fundar una Casa de la Missió a Palma, tot i que els tràmits es van allargar fins al 9 de novembre de 1736.³³ El 1751 es va erigir la casa de Guissona, que havia estat fundada el 1737, però no s'havia pogut establir aquell any. El 1752 es va inaugurar el seminari de Nostra Senyora la Bella de Castelló Seboller, a Osca, però amb motiu de la insalubritat de l'indret, el seminari seria traslladat, el 1759, a la ciutat de Barbastro i seria anomenat *seminari de Sant Vicenç de Paül*. Finalment, el 1758, es va erigir la casa de Reus, tot i que la fundació s'havia signat el 1746.³⁴

De l'1 al 8 de juliol de 1774 es va acordar, en assemblea general de la Congregació de la Missió, que el territori vicencià espanyol ja gaudia dels mitjans i el personal necessaris per convertir-se en una província autònoma, per la qual cosa, amb el vistiplau del superior general, Antoine Jacquier (1706-1787), el 30 de juliol se separava definitivament de la província llombarda i passava a constituir la província canònica d'Espanya, formada per les cinc cases situades a Catalunya, les Balears i l'Aragó.³⁵

La segona residència de la Congregació de la Missió a Barcelona es va construir ja durant el segon terç del segle XIX, amb motiu de la transformació de la primera casa en hospital militar. Així doncs, quan la comunitat barcelonina va decidir vendre el primer edifici a la Real Hacienda, el 1828, va fer servir els fons de la compra per construir un nou immoble en un terreny situat entre la muralla de terra, el carrer de la Lleialtat i el carrer de la Reina Amàlia. Les obres començaren el 1832 i, tot i estar inacabat, el 1833 els paüls s'hi van traslladar³⁶ i s'hi van quedar fins al 25 de juliol de 1835, moment en què la comunitat va haver d'abandonar el conjunt a conseqüència de la crema de convents.³⁷

La província espanyola de la Congregació de la Missió va quedar dissolta el 1835 amb les lleis i els decrets desamortitzadors, i no va ser restablerta en territori hispànic fins al 1852.³⁸ La comunitat de Barcelona, que havia perdut la seva residència a Reina Amàlia en ser convertida en presó, es va haver d'instal·lar a l'antiga col·legiata de Santa Anna, on va residir fins al 1867. Després, va passar a habitar

33. PARADELA (1923), p. 110; PADRÓS (1960), p. 701.

34. «Fondation de l'ancienne Maison de la Mission de Barcelone», *Annales de la Congrégation de la Mission*, vol. 40 (1875), p. 60.

35. *Recueil des principales circulaires des supérieurs généraux de la Congrégation de la Mission*, vol. 2, París, Georges Chamerot, 1879, p. 100 (1-I-1775); PARADELA (1923), p. 197-198; PARADELA (1931), p. 157; «Barcelone», *Annales de la Congrégation de la Mission*, vol. 117 (1952), p. 497.

36. PARADELA (1923), p. 286.

37. BARRAQUER (1906), p. 587.

38. José María ROMÁN, «La C. M. ante la Revolución liberal en España», a *San Vicente de Paül: Pervivencia de un fundador*, Salamanca, CM, 1972, p. 152-156.

una casa de la rambla de Catalunya i, el 1880, es va ocupar de l'església de Santa Marta.³⁹

De totes maneres, l'any 1867, el bisbe de Barcelona, Pantaleó Montserrat (1807-1870), va afavorir l'obertura d'una nova residència a Barcelona.⁴⁰ El 1882, els paüls adquiriren els terrenys del carrer de Provença, número 212, i van iniciar la construcció del nou conjunt, que quedaria definitivament inaugurat el 1884. D'altra banda, l'església va ser construïda entre el 1885 i el 1889, tot i que quedà greument danyada durant la Setmana Tràgica de 1909 i la Guerra Civil, per la qual cosa posteriorment fou restaurada i ampliada.

Per concloure, a l'Assemblea Provincial del 24 d'agost de 1902, la Congregació de la Missió ja gaudia de vint-i-dues cases a Espanya, motiu pel qual es va decidir que la província es dividís en dues d'independents, la de Barcelona (que comprenia les cases de Catalunya, València i les illes Balears) i la de Madrid, dividida el 1969 en les províncies de Madrid, Salamanca i Saragossa.⁴¹

1.2. ESTRUCTURACIÓ DE L'ESTUDI

1.2.1. Raons i límits de la recerca

La Congregació de la Missió ha estat un tema d'estudi poc recurrent en les investigacions sobre la història de l'arquitectura catalana barroca i setcentista. En la ponència que Marià Carbonell dedicà a l'arquitectura a l'època barroca, emmarcada en les jornades *L'època del Barroc i els Bonifàs*, el 2006, l'autor observava que els estudiosos encara no havien dibuixat amb precisió suficient el perfil de l'arquitectura catalana de la primera meitat del segle XVIII, i considerava que, al marge de l'activitat tracista dels enginyers militars, no se'n sabia gaire més sobre l'arquitectura que es projectava arreu del país, per la qual cosa esglésies singulars, com la de Sant Sever i Sant Carles Borromeu de la Congregació de la Missió, encara no s'havien estudiat amb rigor.⁴²

El 2015, Carbonell hi insistia amb la publicació del llibre *El Palau de la Generalitat de Catalunya. Art i arquitectura*, en què recollia l'activitat com a tracista d'un germà llec de la congregació, Francesc Badia, i reiterava que l'església de l'orde dels paüls era una obra interessant però poc estudiada, així com que resul-

39. Antonio CARRÉ, «La Provincia de Barcelona», *Anales Madrid* (1974), p. 22.

40. HORCAJADA (1909), p. 70.

41. Mauricio HORCAJADA, «Resumen histórico de la C. M. en España», *Anales Madrid* (1903), p. 361; «Barcelone», *Annales de la Congrégation de la Mission*, vol. 117 (1952), p. 498; CARRÉ (1974), p. 20-21.

42. Marià CARBONELL, «L'arquitectura a l'època del Barroc», a Bonaventura BASSEGODA, Joaquim GARRIGA i Jordi PARÍS (ed.), *L'època del Barroc i els Bonifàs: Actes de les Jornades d'Història de l'Art a Catalunya*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2007, p. 25-26.

tava encara més desconegut el cenobi que l'emparava.⁴³ L'autor considerava que el fet que l'autoria de la traça continués sent un misteri era lamentable, si es tenia en compte que el temple adoptava una tipologia arquitectònica poc freqüent a la ciutat, pel seu gran espai presbiteral.⁴⁴

De l'edifici objecte d'estudi, la primera Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona, perdura únicament la seva església, propietat de l'Ajuntament de Barcelona i actual parròquia de Sant Pere Nolasc. Es troba ubicada a la plaça de Castella i resulta peculiar per la seva adaptació i adequació a l'emplaçament urbanístic creat a mitjan segle xx, amb motiu de les seves característiques constructives setcentistes i per les excepcionals pintures murals que encara atresora al seu interior.

D'acord amb la nostra hipòtesi, les raons que han contribuït a mantenir en l'oblit l'activitat arquitectònica de la congregació probablement es deuen al seu establiment tardà al Principat (1703), la seva activitat rural com a missioners i la gairebé desconeguda a la ciutat com a seminaristes, el canvi d'usos que van patir els seus conjunts a partir de la Guerra del Francès (1808-1814) i la supressió de la comunitat després de la crema de convents (1835) i la desamortització de Mendizábal (1836). Aquests fets comportaren la dispersió i pèrdua del seu patrimoni durant els segles xix i xx, sota el pretext d'un suposat escàs valor històric i artístic dels seus béns i, per tant, el seu sacrifici justificat per motius d'utilitat pública.

La recerca realitzada ha tingut com a punt de partida el treball que elaborarem en el marc del Màster d'Estudis Avançats en Història de l'Art de la Universitat de Barcelona, en què férem una primera aproximació a l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu, a partir de l'elaboració d'un estat de la qüestió bibliogràfic que fou ampliat en la tesi doctoral. L'objectiu d'aquest treball era conèixer quins autors hi havien fet referència i els aspectes estudiats fins al moment, així com els buits i els possibles errors que presentaven, de manera que amb la tesi podríem encarar més fàcilment la nostra anàlisi històrica de la Casa de la Missió.

A partir d'aquesta informació, vam poder desenvolupar les hipòtesis i dur a terme una recerca als arxius més precisa, per consultar les referències documentals citades en la bibliografia i procedir a completar-les per elaborar un estudi crític i contrastat del conjunt.

Hem volgut emprendre, doncs, una investigació rigorosa, concreta i local, que reivindicués la importància de la institució de la Congregació de la Missió a Barcelona, a partir d'un estudi detallat de l'obra, el qual posés en relleu el llenguatge arquitectònic aplicat en la seva arquitectura conventual i que destaqués, alhora, el valor artístic del seu patrimoni moble i immoble. Per aquest motiu, la investigació

43. Marià CARBONELL, «El Palau confiscat. De l'Audiència a la Diputació Provincial», a Marià CARBONELL (dir.), *El Palau de la Generalitat de Catalunya: Art i arquitectura*, vol. 2, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2015, p. 500.

44. CARBONELL (2015), p. 501.

ha hagut de tenir presents els referents socials, polítics i culturals que van donar lloc al projecte arquitectònic de la congregació.

Ens hem plantejat resoldre la pregunta de si la construcció d'aquest cenobi fou rellevant per al desenvolupament de l'arquitectura religiosa a Catalunya, de si es pot parlar d'un estil arquitectònic propi d'aquesta comunitat en territori català i del perquè de les solucions singulars que presenta respecte a l'esquema habitual posttridentí, que s'aplicava als temples bastits a la ciutat comtal durant els segles XVI i XVII.

Un altre dels aspectes treballats en aquesta investigació ha estat l'adaptació d'aquests conjunts cenobials al compliment dels nous usos imposats durant la Guerra del Francès i després de la desamortització, així com les conseqüències de la prossecució d'aquestes utilitats diverses en els anys posteriors a aquests conflictes.

Respecte a l'edició a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, cal destacar que aquest és un text de revisió sobre la recerca recollida en la tesi doctoral.⁴⁵

1.2.1.1. Marc geogràfic i temporal

El marc geogràfic es focalitza a la ciutat de Barcelona, emplaçament de dues de les cases de la Missió fundades a Catalunya. La revaloració social creixent del patrimoni i les polítiques culturals públiques en els darrers anys han estat un element clau per al desenvolupament local i una font de projectes i aplicacions que donen mèrit i continuïtat a aquest patrimoni arquitectònic, i que permeten la seva gestió i conservació. Per tant, el coneixement aprofundit de conjunts locals com el que treballem s'erigeix com un projecte substancial dintre de les pràctiques habituals de qualsevol actuació en el patrimoni i permet la vinculació amb les institucions encarregades de la seva administració i preservació.

El marc temporal s'inicia amb la fundació de la primera Casa de la Missió al Principat, el 1703, i finalitza el 1942, amb l'enderroc de l'edifici cenobial. La tesi de la qual parteix la recerca també dedica un últim capítol al període emmarcat entre la restauració i l'adequació del temple a la urbanització de la plaça de Castella —inaugurada el 1943— i l'actualitat, per poder investigar les actuacions empreses respecte als elements patrimonials lligats al temple durant la seva adaptació a parròquia de l'orde mercedari.

1.2.2. Organització dels continguts

La Casa de la Congregació de la Missió del carrer dels Tallers de Barcelona ha comptat amb una dinàmica d'usos diversa en el decurs dels seus gairebé tres segles

45. El text íntegre de la tesi es pot consultar a <<http://hdl.handle.net/10803/667213>>.

d'existència. Per tal de fer una anàlisi en profunditat del conjunt, desenvolupar l'estudi historicoartístic i fer més claridor el nostre discurs, hem establert una seqüència cronològica que ens ha ajudat a determinar els aspectes històrics, constructius, arquitectònics i artístics que determinaren l'establiment, el desenvolupament i el caràcter de la Casa de la Missió, així com el paper funcional que va tenir en els distints episodis compresos entre el 1703 i el 2017 i les repercussions que implicà vers el seu patrimoni. Així doncs, en aquest text de revisió incloem els resultats més rellevants de la recerca realitzada i els aspectes que resten oberts a futures investigacions.

2. Emplaçament i construcció de la primera Casa de la Missió a Barcelona

Un dels objectius primordials de la investigació ha estat concretar el procés d'edificació de la Casa de la Missió i la seva església, per tal de contextualitzar-ne l'establiment i l'evolució en la conjuntura urbanística i constructiva de la ciutat al segle XVIII, i així poder assenyalar les característiques i les particularitats més rellevants que presenta el conjunt. Per tal d'assolir-ho, hem basat la recerca en el buidatge dels fons documentals de la Congregació de la Missió barcelonina, entre els quals han resultat particularment rellevants els registres econòmics.⁴⁶ Així doncs, els llibres de caixa ens han permès descriure i argumentar el desenvolupament de la construcció i la gestió dels cabals per a la fàbrica del conjunt, malgrat no haver localitzat la llibreta d'obra que es feia constar puntualment en la documentació com a existent a l'arxiu de la congregació.

Si analitzem el context urbà i la seva relació amb l'evolució constructiva de l'edifici, es demostra que, a mesura que la labor espiritual de la congregació en el context rural i a la ciutat era més coneguda, l'assistència als exercicis espirituals impartits al llarg de l'any a la casa de Tallers creixia.⁴⁷ Això permeté que els paüls anessin imposant la seva presència a l'entorn fins al punt de donar nom a la plaça que delimitava un segment del conjunt i, popularment, als edificis del voltant —com ara la fàbrica El Vapor del Seminari.⁴⁸ Així, amb el temps anà actuant com a element vertebrador del carrer dels Tallers i el carrer de Valldonzella. La seva presència i grandiositat van ser característiques de l'enclavament i motiu d'atenció

46. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3093, 3099, 3484, 3493 i 3509; ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 108, 109, 110 i 111.

47. ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 4, s. f. (1704-1734).

48. Josep M. OLLÉ ROMEU (cur.), *Successos de Barcelona (1822-1835)*, Barcelona, Curial, 1981, p. 170, citat per Josep M. OLLÉ ROMEU, *Les bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina*, vol. 1, Tarragona, El Médol, 1993, p. 130.

i apreciació ciutadanes, com es fa palpable des dels escrits de Rafael d'Amat i de Cortada, el 1800, fins als articles d'opinió en defensa del seu enderroc a principis del segle xx, passant per les obres d'estudiosos i artistes del segle xix, com Pascual Madoz, Andrés Pi i Arimón, Ceferino Araujo o Cayetano Barraquer.⁴⁹

Tot i la desaparició dels plànols setcentistes que pertanyien a la comunitat i que es conservaven a la Casa de la Missió,⁵⁰ els documents han revelat que la residència dels paüls va ser ampliada gradualment i de manera improvisada al llarg del segle xviii. El procés era resultat de les necessitats que sobrevenien als sacerdots amb l'increment de la popularitat de la congregació i dels successos polítics i socials que tingueren lloc durant el període de construcció de la casa i que comportaren modificacions en el disseny i el ritme d'execució de l'obra.

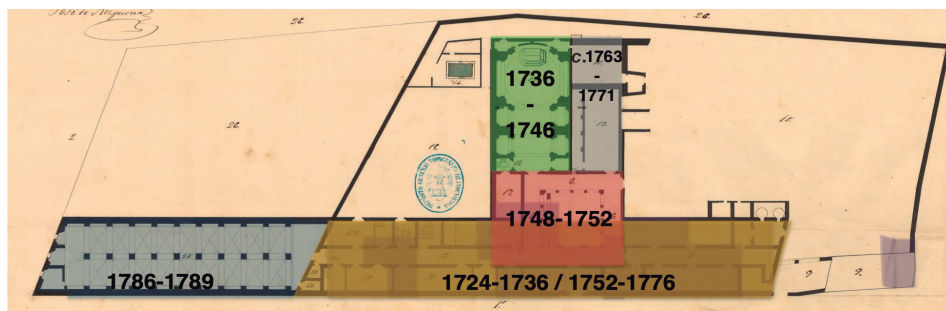
Així doncs, s'han identificat quatre etapes constructives cabdals. La primera estigué formada per l'adquisició i l'arranjament de quatre terrenys encarats al carrer dels Tallers, a partir del 1685; la construcció de la primera església, el 1705, i l'inici de l'ampliació de la residència, entre el 1710 i el 1724, amb aturaments puntuals motivats per la manca de cabals. La segona etapa està determinada per la reestructuració de les construccions per tal de formar una nau que fos adjacent al carrer dels Tallers, entre el 1724 i el 1746; la construcció del segon temple en mig de l'hort, entre el 1736 i el 1746, i, finalment, l'enderroc de l'església antiga i la sagristia per a l'aixecament del claustre, entre el 1748 i el 1752. La tercera etapa coincidiria amb la construcció de la nova sagristia, la sala de conferències eclesiàstiques i el seminari, entre el 1763 i el 1777, i, finalment, hi hauria una quarta fase, que coincideix amb l'adhesió de l'edifici construït, entre el 1786 i el 1789, a la cantonada del carrer de Valldonzella (il·lustració 1).

Consegüentment, hem pogut documentar l'existència d'una església primitiva a la residència dels paüls, sobre la qual no hi havia cap referència bibliogràfica. Els documents episcopals en concretaven la col·locació de la primera pedra el 1705,⁵¹ però la descripció del prevere i cronista Antonio Campillo, el 1751, acabava de confirmar que no es tractava de la mateixa església que s'havia començat a bastir en mig de l'hort de la comunitat el 1736. La façana d'aquest primer espai estava encarada al carrer dels Tallers, tot i que l'accés es feia per l'interior de la residència, i hem pogut comprovar que comptava amb dues capelles realitzades durant el

49. BNC, ms. 402, s. f., transcrit per ARITZETA (ed., 1994), p. 82; Pascual MADOZ, *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, vol. III, Madrid, Establecimiento Tipográfico de P. Madoz y L. Sagasti, 1846, p. 525; Andrés Avelino PI I ARIMÓN, *Descripción e historia de la ciudad de Barcelona antigua y moderna*, vol. 1, Barcelona, Imprenta de T. Gorchs, 1854, p. 561; Ceferino ARAUJO, *Los museos de España*, Madrid, Imprenta de Medina y Navarro, 1875, p. 159; BARRAQUER (1906), p. 582-583.

50. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3114, p. 163.

51. ADB, *Registra gratiarum 1702-1710*, f. 153r.

IL·LUSTRACIÓ 1. José de AIZPURÚA, *Plano del convento de P. P. Seminaristas (Barcelona)*, 20-VII-1836, Archivo General Militar de Madrid (AGMM), Cartoteca, B-06/15 (esquema de l'evolució de les obres a la Casa de la Congregació de la Missió durant el segle XVIII).

regnat de Carles III d'Àustria. Campillo també advertia que el temple fou enderrocat arran del bastiment de la nova església de la comunitat.⁵²

Pel que fa estrictament al temple de Sant Sever i Sant Carles Borromeu, les retribucions als operaris, l'adquisició de materials de construcció que es detallaren en els llibres de caixa i la constància documental de la benedicció del temple ens han permès concretar les dates d'inici i fi de la construcció de l'església, i aclarir un punt que resultava confús si s'atenia a la historiografia sobre el tema. Així doncs, la col·locació de la primera pedra va tenir lloc el 1710, tal com s'especifica en el protocol notarial de l'acte,⁵³ però a continuació s'emprengué l'obra d'ampliació de la residència, per la qual cosa l'aixecament de la segona església realment començà entre els mesos de juny i juliol de 1736 i finalitzà el setembre de 1746.⁵⁴

Quant al finançament de l'obra, a banda del paper que tingué Philippe-Emmanuel de Bette (1677-1742)⁵⁵ en la finalització de la construcció del segon temple, els historiadors no havien donat rellevància a cap altre promotor de la construcció i, si bé Bette en fou el benefactor més important, hem pogut detallar

52. «Et nota, quod ecclesia tunc erecta pro nova tunc existente, fuit totaliter diruta, et altare maius veteris erat coram secunda columna atrii versus aquilonem et frontispicium talis ecclesia respiciebat vicum dels Tallers, licet ibidem non duceret portam», a ARXIU DE LA CATEDRAL DE BARCELONA (ACB), Antonio Campillo, *Speculum septem ecclesiarum parrochialium barcinonensium*, 1751, f. 361v, recollit a ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA (AHCB), Fons personals, Agustí Coy i Cotonat, sèrie 5D21-02/06, s. f.

53. AHPB, Joan Solsona, 890/16, f. 128r-129r (30-VIII-1710).

54. ACB, Antonio Campillo, *Speculum septem ecclesiarum parrochialium barcinonensium*, 1751, f. 361v.

55. Philippe-Emmanuel de Bette, conegut com a *cavaller de Lede*, va ser marcial de camp i tinent general de cavalleria dels exèrcits del rei Felip V. Va fer els vots com a germà coadjutor a la Casa de la Missió el 24 d'agost de 1729 i va destinar els seus béns a les obres d'ampliació de la casa i a la nova església de la congregació, en les quals va invertir més de dotze mil lliures.

els noms, els càrrecs, la diversitat social i la relació amb la comunitat dels paüls que tingueren els principals impulsors de la construcció de la casa i l'església de la Missió, així com de la seva ornamentació.

Primer, cal destacar els promotors del seu establiment a Barcelona, és a dir, els canonges Francesc Senjust i Jeroni Enveja (1642-1709), així com els bisbes afectes a la fundació, Benet de Sala i Francesc Dordà. Entre el 1710 i el 1712, sobresortiren les donacions de la Cort del monarca Carles III d'Àustria i dels religiosos que, provinents d'Itàlia, van col·laborar en la primera ampliació del conjunt, amb la dotació de rendes anuals a la fàbrica i el subsidi de la comunitat, així com la promoció del bastiment de les dues capelles que formaven part de l'església primitiva. Finalment, cal posar en relleu el paper dels religiosos i seglars que, realitzant exercicis i retirs espirituals a la Casa de la Missió, decidiren participar amb les seves almoines en la fàbrica del conjunt i el segon temple de la residència, amb especial atenció al comerciant Bonaventura Sans i Capdaigua († 1773), qui, per la seva proximitat a la comunitat barcelonina, encarregà l'establiment d'un altar i la seva sepultura per a la capella de Sant Joan Nepomucè del temple, la qual s'acabà convertint en un espai d'índole funerària on també es disposaren les tombes dels membres de la comunitat.⁵⁶

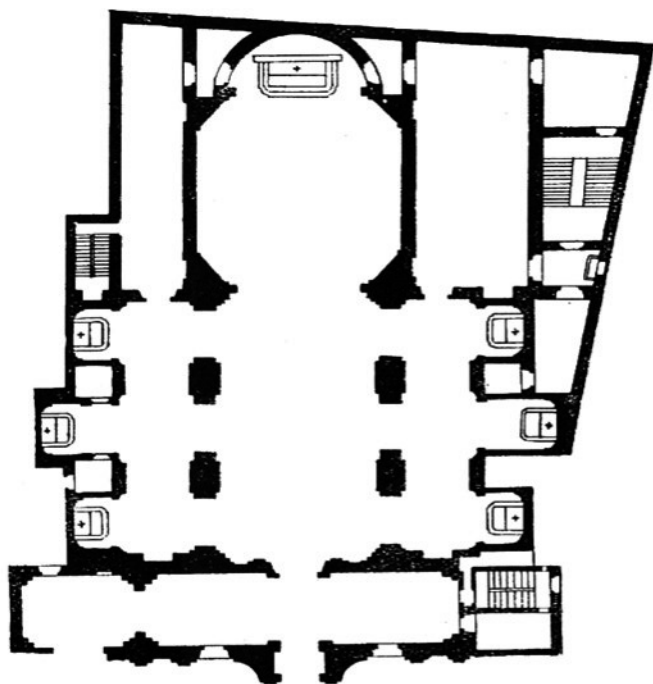
D'altra banda, ens havíem proposat esclarir l'autoria de les traces de la segona església de la Missió al carrer dels Tallers. En primer lloc, hem considerat que, tenint en compte l'inventari que informava sobre el nombre de plànols conservats a la Casa de la Missió i la data de col·locació de la primera pedra de la nova església, la traça s'hauria realitzat cap al 1710. Tot i que no hem pogut localitzar indicis documentals del seu artífex, hem tractat d'argumentar una hipòtesi a partir de la discussió de les aportacions fetes per Josep Laplana, Marià Carbonell i Marco Pistolesi sobre el paper que els religiosos versats en arquitectura haurien tingut en relació amb el disseny de l'obra.⁵⁷ Per tant, hem intentat allunyar-nos de la proposta historiogràfica defensada durant la segona meitat del segle xx, per la qual es considerava plausible la col·laboració d'un enginyer militar en la concepció del disseny, amb motiu de l'ingrés del germà Bette, antic mariscal de camp dels exèrcits de Felip V, a la comunitat dels paüls.⁵⁸ La nostra justificació es deu, d'una

56. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3105, s. f. (3-IX-1751); ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 110, s. f. (26-VI-1773 a 30-VII-1778).

57. Josep de Calassanç LAPLANA, *L'oratori de Sant Felip Neri de Barcelona i el seu patrimoni artístic i monumental*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978, p. 85-86; CARBONELL (2015), p. 502; Marco PISTOLESI, *Padre Bernardo Della Torre: Architetto della Congregazione della Missione (1715-1749)*, Roma, Università La Sapienza. Dipartimento di Storia, Disegno e Restauro dell'Architettura, 2016, p. 56-57.

58. Agustí DURAN I SANPERE, «La iglesia del antiguo hospital militar y las pinturas de Flaugier», *Barcelona, Divulgación Histórica*, vol. v (1948), p. 257-264; Joaquim FOLCH I TORRES, «Una deuda a pagar: las pinturas de la capilla del antiguo Hospital Militar de Barcelona, en la nueva Plaza de Castilla», *Destino*, núm. 883 (10 juliol 1954), p. 21.

banda, a una similitud molt més accentuada, quant a proporcions i configuració de l'espai, amb el projecte d'església dels oratorians que traçà fra Jaume de Sant Agustí, el 1710, i que permet presentar la hipòtesi de la participació d'un religiós extern a la comunitat per fer la traça del conjunt. D'altra banda, a la presència a Barcelona, el 1724 i el 1736, del sacerdot italià Bernardo Della Torre, arquitecte i visitador provincial de la Congregació de la Missió, ja que plasmà solucions constructives molt similars en la configuració de la nova església de la Casa de la Missió a Montecitorio, entre el 1739 i el 1743 (il·lustració 2). Així doncs, creiem que podria haver donat el seu parer a l'hora de revisar els plànols del conjunt o hauria pogut realitzar alguna modificació sobre els plànols traçats el 1710, i obtenir, alhora, un model eclesiàstic que podia aplicar a Roma. Finalment, no s'hauria de negligir la labor que podria haver tingut el germà coadjutor Francesc Badia, el qual, tot i que per dates de naixement i d'accés a la comunitat no seria l'autor de les traces originals, podria haver après l'ofici a partir d'aquesta obra i haver intervingut en

IL·LUSTRACIÓ 2. Església de la Santíssima Trinitat (1739-1743), Casa de la Missió de Montecitorio, a Roma, publicada a M. BOSI, «Una chiesa scomparsa», a B. BRIZZI, *Album di Roma*, Roma, Editori Romani Associati, 1980, p. 148.

l'ampliació de la residència durant la segona meitat del Set-cents. Així mateix, el fet que no constin pagaments per a l'elaboració de les traces o els plànols de la residència podria estar vinculat a la labor d'un religiós de la congregació, que no percebria un pagament per la seva tasca.

El que sí que hem pogut documentar són els noms dels mestres de cases que dirigiren l'obra i hem establert un cronograma d'actuacions. Hem tractat de no accentuar la importància d'un sol artífex per a l'aixecament de la casa, sinó d'emfatitzar la col·laboració entre els mestres de cases —tant religiosos com seglars— i la resta d'operaris documentats i vinculats a l'obra. Hem establert, per tant, una relació dels diferents artistes que han actuat en la construcció i ornamentació de la Casa de la Missió i el seu temple, i hem identificat les parts que va executar cadascú i el període d'intervenció.

Així doncs, primer hem destacat la figura del germà coadjutor Jaume Joan Pinós (1672-1712), el qual apareix documentat participant en l'excavació i la construcció dels fonaments de l'obra de la residència, el 1710, i el germà Josep Costa (1683-1745), fuster amb coneixements d'arquitectura, el qual ingressà a la Casa de la Missió el mateix 1710.⁵⁹ Tant l'un com l'altre podrien haver estat els primers supervisors de l'obra i, així mateix, possibles autors de les primeres traces documentades del conjunt. De totes maneres, el primer nom propi que apareix testimoniats dirigint la construcció i la labor dels obrers a la fàbrica és Damià Riba (1692-1761), el 1728.⁶⁰ La relació laboral establerta amb els paüls, que continuà amb el seu gendre Andreu Bosch (1720-1788), també ens ha ajudat a justificar per què va ser empresari de l'obra de la Casa de la Missió de Guissona el 1741.⁶¹ Pel que fa a la resta d'operaris, també fou habitual que una nissaga familiar estigués vinculada durant diversos anys a l'obra, com és el cas dels Torres, com a picapedrers;⁶² els Dosset, com a fusters;⁶³ els Viladomar, com a gerrers; els Carbonell, com a serrallers;⁶⁴ els Dalé, com a ferrers,⁶⁵ i els Saladriga, com a vidriers;⁶⁶ a banda de la col·laboració puntual d'altres treballadors i la cooperació dels germans coadjutors, que exercien els seus oficis respectius a la fàbrica del conjunt fins que l'edat o la salut els ho permetia.

59. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, llig. grans 373, s. f. (*Nota de las obras del quarto nuevo*).

60. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3509, s. f. (14-VI-1728).

61. Maria GARGANTÉ, *Arquitectura religiosa del segle XVIII a la Segarra i a l'Urgell*, Barcelona, Fundació Noguera, 2006, p. 148 i 176.

62. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3099, s. f. (17-IV-1796).

63. AHPB, Joan Solsona, 890/14, f. 367v-368r; ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3493, s. f. (V-1708; II-1710).

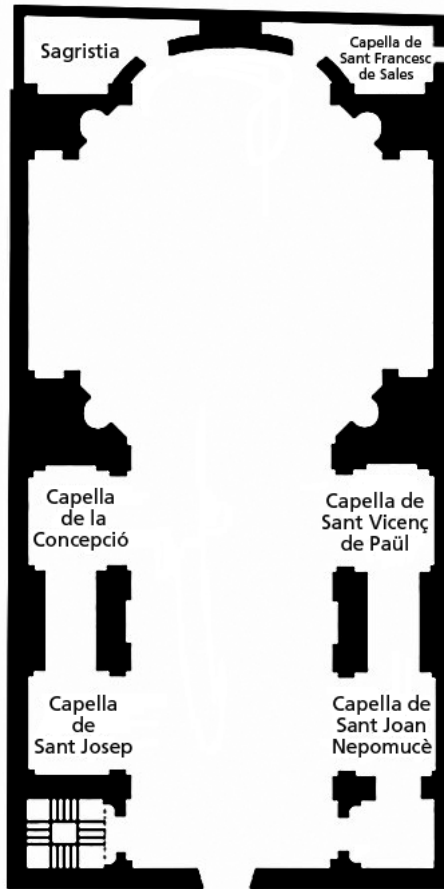
64. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3493, s. f. (X-1712); ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3093, s. f. (1748).

65. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3493, s. f. (III-1712 al 1734).

66. Rosa M. CREIXELL, *Cases grans. Interiors nobles a Barcelona 1739-1761*, tesi doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2005, p. 573.

L'anàlisi formal de l'obra i la lectura i interpretació de l'ús que es donava als diferents espais que componien la casa, tenint en compte els ministeris a què es dedicaven els paüls, han establert que no existia una ordenació estricta a l'hora de concebre els espais ni un estil o cànon arquitectònic que determinés la uniformització de les cases i els temples dels paüls pel que fa a mesures o esquemes compostius. Els seus ministeris, però, requerien la concepció d'estances amb unes característiques concretes en el moment d'afrontar-ne el disseny. Així, necessitaven l'aixecament de sales allargades amb una capella interior per fer-les servir com a seminari intern i com a aules on impartir els exercicis espirituals; també els calia la projecció de nombroses cel·les per als religiosos i seglars que assistien als exercicis i per als que feien retirs espirituals temporals a la residència dels paüls; a més d'un espai destinat a realitzar les conferències eclesiàstiques cada quinze dies. Així mateix, tenien la necessitat de comptar amb dos refetors, un per a la comunitat i l'altre per als exercitants, i una capella interna o oratori, a banda d'aquella que ja estava projectada al seminari, d'ús exclusiu de la comunitat. La resta de cambres eren d'ús general i habituals a la resta de cenobis, com la biblioteca, la infermeria, el guarda-roba, la cuina, el claustre, el pati i l'hort.

A partir de les característiques formals del temple de Sant Sever i Sant Carles Borromeu al segle XVIII, podem identificar quins van ser els punts en comú amb l'arquitectura religiosa a Catalunya en el context posttridentí i quins eren els elements singulars i que compartia amb altres temples dels paüls al Principat i a l'estranger. Considerem que la resolució de la planta obeeix a les proporcions i a l'estructura habituals a partir de la Contrareforma, i presenta una superfície rectangular formada per una nau única coberta amb volta de canó, capelles laterals entre els contraforts amb tribunes a la part superior, creuer de la mateixa profunditat que les capelles, capçalera amb absis semicircular, cor alçat als peus del temple i, en termes generals, una sobrietat pròpia de Juan de Herrera en l'aparell ornamental, en favor de la senzillesa, la severitat i l'austeritat. També podem detectar algunes particularitats, com les proporcions d'amplitud del creuer, que es deuen a l'ús que en feia la comunitat en asseure's als laterals per celebrar els oficis sacres, o la poca profunditat de l'absis, amb motiu de les limitacions d'espai que patia la residència de Tallers. La ubicació de l'església, a l'interior de la casa dels paüls i sense un accés directe des del carrer, és un aspecte singular en el context del moment i que s'explica per l'ús primordialment reservat que la congregació feia del seu temple (il·lustració 3). Així doncs, tot i que la congregació era molt pròxima al món exterior a l'hora de fer missions i en la vessant formativa, també tenia una faceta més reservada o hermètica pel que feia a la vida regular de la comunitat. Aquestes particularitats també s'identifiquen en altres cases de la Missió catalanes, com a Palma i a Reus, i també havia estat habitual en diversos casos italians i francesos reconeguts per Marco Pistolesi i Félix Contassot, respectiva-

ILLUSTRACIÓ 3. Esquema de l'advocació de les capelles al temple de Sant Sever i Sant Carles Borromeu (elaboració pròpia).

ment.⁶⁷ Així mateix, s'aprecia en els bastiments aixecats pels paüls a principis del segle XVIII, la casa de Barcelona construïda al carrer de la Reina Amàlia i la residència bastida a Madrid per l'arquitecte Lucio Olarrieta Girones (1794-1843), on s'empraren les solucions arquitectòniques de la casa del carrer dels Tallers, atès que havien demostrat la seva utilitat.

67. Félix CONTASSOT, «L'entretien des missionnaires», a *La vie matérielle des Missionnaires*, 1959, p. 44-46, també disponible en línia a <<https://via.library.depaul.edu/contassot/21>>; PISTOLESI (2016), p. 23, 55-56 i 78; Marco PISTOLESI, «Formule compositive del Barocco lombardo e ligure in area romana: il rifacimento della chiesa dell'Annunziata a Tivoli (1735-1749)», *Studi e Ricerche di Storia dell'Architettura*, núm. 2 (2017), p. 75.

Els materials fets servir foren els habituals en les construccions barcelonines del moment. Així doncs, es van aixecar murs de maçoneria i carreus de pedra vista cohesionats amb calç i ciment per a l'estructura externa, i envans de maó a l'interior. A més a més, es van fer servir teules àrabs per a la coberta i una cúpula de maó recoberta amb rajoles de colors a l'exterior, una solució que també va ser emprada a la cúpula del Palau de la Generalitat i a l'església de la Ciutadella (il·lustració 4).

2.1. BÉNS ARTÍSTICS

Donant-li la mateixa importància i amb idèntica dedicació, hem procurat detallar en una segona part de la investigació quins eren els béns mobles que constituïen el tresor del cenobi. El buidatge documental i el treball de camp han estat essencials per ampliar el coneixement sobre les peces conservades i les desaparegudes, i hem elaborat una reconstrucció teòrica de l'aspecte del temple des del segle XVIII fins al 1942.

Durant l'etapa en què l'espai pertanyia als paüls, els feligresos i devots van configurar, progressivament, el patrimoni artístic amb les seves donacions. Hem tractat d'establir l'arribada d'aquestes peces a la Casa de la Missió, els comitents de les obres, on estaven disposades i quin fou el seu ús, així com documentar la nòmina d'artistes implicats.

Les primeres obres d'art del conjunt sobre les quals tenim notícies documentals són aquelles que provenien del llegat que Francesc Senjust feu als paüls arran del seu traspàs. El testament preveia la donació de totes les peces que Senjust havia disposat a la Casa de la Missió, entre les quals hi havia diverses pintures de Joan Gallart i un quadre d'una verònica que va estar exposat a l'altar major del temple fins al 1823.⁶⁸ Més endavant, el fet que la família Senjust, el superior Orsesè i el sacerdot Jofreu es mostressin favorables al rei Carles III d'Àustria va fer que artistes vinculats a la Cort, com Ferdinando Galli da Bibiena,⁶⁹ participessin en la fàbrica de la residència i en l'ornamentació del temple entre el 1708 i el 1712.

Hem intentat de raonar la hipòtesi per la qual probablement les obres que encarregà la Cort provenien de l'estranger, com el quadre de la Verge que es destinà a la capella de la Concepció, bastida per voluntat de l'ambaixador Francesco Moles († 1713), o les dues pintures que il·lustraven la confessió i el martiri de Joan

68. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3114, p. 109; ACMM, Caja Barcelona (--), sign. núm. 1, s. f. (*Relación de la peregrinación que hizo el Sr. Arcediano Senjust*); Francisc GARRIGÓ, *Threnos lamentables que en las exequias celebradas por la conferencia eclesiastica, erigida en la casa del santo Instituto de la Mission [...]*, Barcelona, Imprenta de Francisco Guasch, 1708, p. 33.

69. AHPB, Joan Solsona, 890/16, f. 145r-149r (14-X-1710), citat per Josep M. MADURELL MARIMÓN, «Regesta documental de relíquias y relicarios (siglos XIV-XIX)», *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 31, núm. 2 (1958), p. 291-324.

IL·LUSTRACIÓ 4. Façana de la parròquia de Sant Pere Nolasc (antiga església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu) (fotografia: Maria del Mar Rovira, 2017).

Nepomucè i que se situaren a la capella encarregada pel comptador Juan Cremer.⁷⁰ Posteriorment, també arribaren a la casa altres peces provinents d'Itàlia, sobretot marbres i teles, així com diversos retrats del fundador i dels superiors generals de la Missió des de França. De totes maneres, la majoria de les obres encarregades per a la casa de Barcelona a partir del segon terç del segle XVIII foren realitzades per artífexs locals.

Al voltant de la relació d'artistes documentats, podem destacar, com a pintors, la participació d'Antoni Viladomat —i probablement també la del seu fill Josep Viladomat—, Manuel o Francesc Tramullas, Josep i Manuel Vinyals, Francisco Clotet i Josep Flaugier, a més de la labor que hauria realitzat el germà coadjutor Gaspar Coletas com a pintor. Entre els escultors, comptem amb la intervenció de Bartomeu Soler, Carles Grau, Pere Costa, Bernat Cots i Joan Enrich. També es documentaren alguns dels treballs dels argenters Vicenç Carreras, Francesc Santpere, Josep Barrera, Josep Cots i Francisco Carrutxo, i de dauradors com Pere Rigalt, Ignasi Magrans i Francesc Farell.⁷¹

Un altre dels objectius primordials de la tesi era poder esclarir les circumstàncies vinculades a l'encàrrec i l'autoria de les pintures murals que encara es conserven al temple. D'una banda, hem desenvolupat la proposta d'una nova parella d'artistes com a autors de les primeres pintures, els germans Josep i Manuel Vinyals i Miró, i, de l'altra, hem exposat les característiques i la datació de l'obra realitzada per Josep Flaugier.

Amb relació als germans Vinyals, la hipòtesi sobre l'autoria de la perspectiva fingida de l'absis i la composició de la cúpula primitiva i oculta s'ha basat en la documentació que els relaciona amb la retribució per les pintures de perspectiva que havien fet a l'estança del seminari i la sagristia, així com per una relació estilística amb les obres de l'església del Bonsuccés, que arran d'aquesta investigació hem pogut documentar com a creació dels Vinyals.⁷² També hem posat en connexió el retaule fingit amb els models o preceptes que podien haver tingut presents, com els tractats d'arquitectura de l'època.

Pel que fa a la primera cúpula, l'aportació documental i gràfica que va fer l'empresa de restauració Arcor, el 1999, sobre la superfície, identificant els motius representats, la composició i les patologies que sofrien les pintures, ha estat essencial per al coneixement concret de l'obra i la comprensió dels problemes de conserva-

70. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, llig. grans 373, s. f. (*Memoria de los bienhechores de esta casa, 1733*); BRUB, ms. 189, p. 128-129 (P. SERRA POSTIUS, *Historia eclesiástica del principado de Cataluña*, vol. IV).

71. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3093, s. f.; ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 109, s. f.

72. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, llig. petits 130, s. f. (diversos comptes i èpoques datats entre el 27-IX-1739 i el 13-II-1750).

ció que haurien comportat l'encàrrec d'una nova mitja taronja per a l'interior del temple i de la composició pictòrica a Flaugier.⁷³

Quant a les pintures de la cúpula visible, fris i petxines, arran de la recerca, hem pogut localitzar i aportar una anàlisi del document sobre el plet entre els paüls i Josep Flaugier, el qual es conserva en el fons documental de la Casa de la Missió custodiat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.⁷⁴ Així doncs, hem esclarit la relació que, només perfilada fins ara, existia entre els sacerdots de la Missió, els comerciants Josep i Tomàs Serrallach i el pintor Josep Flaugier. Hem ressaltat la importància i la qualitat tècnica de l'obra realitzada el 1801, hem establert relacions amb composicions representades en altres mitges taronges pintades en cronologies similars i també hem constatat la presència d'un ajudant —encara anònim— que treballava amb l'artista i una relació dels testimonis que visuraren l'obra el 1818 i que permeten establir els lligams i les afinitats de l'artista amb Bonaventura Planella, Joan Carles Anglès, Salvador Mayol i Miquel Bosch.

Consegüentment, les composicions que perduren a l'actual parròquia de Sant Pere Nolasc formen un dels pocs exemples de conservació gairebé intacta de les representacions murals del Set-cents a Barcelona i, quant a superfície pintada, és el més rellevant d'època moderna a la ciutat (il·lustracions 5 i 6).

73. Marta MARQUÈS i Clara PAYÀS, «Restauració del conjunt de pintures murals de l'església de Sant Pere Nolasc de Barcelona», a *VII Reunió Tècnica de Conservació i Restauració*, Barcelona, Grup Tècnic, Associació Professional dels Conservadors-Restauradors de Catalunya, 2000, p. 60-65.

74. «Resumen de los testimonios ministrados por el Superior y Casa de la Misión de esta ciudad en 9 de mayo 1805 y 18 de marzo 1806», «Capítulos presentados por parte de Flaugier en 13 de marzo de 1805», «Capítulos presentados por Dn. Tomas Serrallach en 16 de abril de 1818» i «Capítulos presentados por los consortes Ubach en 27 abril de 1818», a ACA, ORM, Monacales-Hacienda, llig. grans, 372, s. f.

ILLUSTRACIÓ 5. Josep i Manuel Vinyals (atrib.), *Mur de l'absis a l'altar major*, c. 1742-1752 (fotografia: Trisha Sajulga, 2017).

ILLUSTRACIÓ 6. Josep Flaugier i ajudant, *Glorificació de sant Vicenç de Paül* (vista en pla nadir de la cúpula de la parròquia de Sant Pere Nolasc), 1801 (fotografia: Trisha Sajulga, 2017).

3. Vicissituds històriques, canvis d'usos i transformació de l'espai

Els avatars i les transformacions esdevinguts en l'edifici cenobial i eclesiàstic fins als nostres dies van ser significants i permeten conèixer com ha estat considerat i preservat el bastiment al llarg de la seva història.

Els tres canvis d'usos que se succeïren a la residència de la Missió comportaren un gir funcional que va incidir en la configuració de l'edifici i en l'ornamentació del temple. D'una banda, pel desplaçament forçat de la comunitat religiosa cap a altres centres i la translació d'una part dels seus béns mobles i, de l'altra, per la presència de nous estadants amb unes necessitats pràctiques i espacials diferents. La primera modificació s'esdevingué durant la Guerra del Francès (1808-1814), quan l'edifici s'adaptà per primer cop als usos hospitalaris, entre el 1809 i el 1816. El segon canvi fou amb motiu de l'epidèmia de febre groga que arrasà la ciutat el 1821 i que feu que la comunitat prestés auxili espiritual i material als malalts oferint la seva residència com a centre assistencial. Finalment, el tercer tingué lloc amb el setge francès del 1823, un canvi que implicà l'abandonament definitiu del recinte per part de la comunitat dels paüls.

Així, hem pogut estudiar les ampliacions del conjunt al llarg dels segles XVIII i XIX, i les diferents restauracions realitzades durant la segona meitat del segle XX. L'ús de l'espai com a hospital i fàbrica de tabacs implicà la construcció i modificació d'envans a les sales i naus de la residència i l'edificació de nous cossos annexos a l'estructura del cenobi per pal·liar les necessitats lligades als nous usos.⁷⁵ Durant l'etapa castrense, també hem detectat modificacions estructurals al temple, amb l'obertura dels passadissos entre les capelles laterals i el tancament de l'accés entre

75. ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 107, s. f.; ACA, ORM, Monacales-Universidad, vol. 111, s. f. (7-IV-1816); Raimon FERRER, *Barcelona cautiva ó sea diario exacto de lo ocurrido en la misma ciudad mientras la oprimieron los franceses*, vol. III, Barcelona, Oficina de Brusi, 1816, p. 116-117.

la capella dedicada a sant Francesc de Sales i la sagristia.⁷⁶ Així mateix, hem considerat probable que els retaules que ornamenten les capelles, així com l'altar major que apareix en les fotografies de l'interior del temple, el 1933,⁷⁷ arribessin de mans dels capellans castrenses o del cos de sanitat militar.

D'altra banda, no volíem deixar d'estudiar la construcció de la segona Casa de la Missió a Barcelona, situada entre els desapareguts carrers de la Reina Amàlia i de la Llibertat, per analitzar les solucions arquitectòniques que s'inspiraven en la casa de Tallers, així com per fer un seguiment dels béns que es desplaçaren, el 1833, de la primera a la segona residència.⁷⁸ D'aquesta manera, podíem constatar la pèrdua del seu patrimoni arran dels fets del juliol de 1835 i la subhasta pública de part dels seus béns a finals del mateix any, així com l'arribada d'alguns dels seus quadres a la Casa de Llotja de Mar, el 1837.⁷⁹ La transformació de la segona Casa de la Missió en presó d'homes i dones, el 1838, i l'evidència dels problemes de salubritat i d'estabilitat, que derivaven del gran nombre de presoners allí reclosos i de l'envelliment progressiu del recinte, comportaren la demolició de l'edifici per voluntat de les autoritats municipals, el 1936.

Respecte a la primera casa dels paüls, el fet d'estar situada en un barri densament poblat, disposar d'un estat de conservació dissortat —amb motiu del seu envelliment— i ser considerada obsoleta per a l'ús assistencial —posant en perill la salubritat de la zona— va donar lloc a l'elaboració de diversos projectes que, des del 1902, exhortaven a la demolició de l'edifici sota el pretext d'un escàs valor històric i artístic de l'immoble, per tal de construir un nou hospital allunyat del centre de la ciutat.⁸⁰ De totes maneres, l'enderrocament no es realitzà fins al desembre de 1942, un cop l'edifici fou cedit al govern municipal.⁸¹

76. Miquel GARRIGA I ROCA, *Hospital Militar del carrer Tallers*, 1860, AHCB, Quarterons Garriga, quarteró 79; Benito CHIAS, *Hospital Militar de Barcelona. Planta del piso primero*, 10-I-1892, BIBLIOTECA HISTÓRICO-MILITAR DE BARCELONA (BHMB), Cartoteca, B-01-242 AB.

77. Les fotografies es conserven als arxius següents: INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC (IAAH), Fototeca, Arxiu Mas, C-72672 i C-72673; ARXIU FOTOGRÀFIC DE BARCELONA (AFB), Vidal i Ventosa, C_038_193 (B-7620); AFB, Ribera, Urb_0461-0464.

78. ACA, ORM, Monacales-Hacienda, vol. 3114, p. 295-299, citat per Cayetano BARRAQUER, *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, vol. IV, Barcelona, Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart, 1917, p. 595-596.

79. Francesc FONTBONA i Victoria DURÁ, *Catàleg del Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, pintura*, vol. 1, Barcelona, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, 1999, p. 92 i 104.

80. ACA, DIVERSOS, Comandancia de ingenieros, 446, 1103, s. f. (*Construcción del Hospital Militar, 1902-1909*).

81. ARXIU MUNICIPAL CONTEMPORANI DE BARCELONA (AMCB), Q147, Actuació sobre el patrimoni, caixa 66159, «Enderroc de l'antic hospital militar del carrer Tallers», 1943-1944, s. f.; «Se procede al derribo del antiguo Hospital Militar de Barcelona», *ABC* (Madrid), s. n. (3 gener 1943), p. 26; Joan BENAVENT SANTANDREU, «La iglesia del ex hospital militar», *Barcelona Atracción*, núm. 303 (juny 1945), p. 44.

Així doncs, tot i que el conjunt de la Missió posseïa una història rica, només l'església va ser pròpiament conservada i restaurada per tal de mantenir el seu caràcter i la seva funció sacres. De totes maneres, el Servei d'Edificis Artístics i Arqueològics, capitanejat per Joaquim Vilaseca, en modificà alguns aspectes de l'estructura, entre el 1943 i el 1953, per adaptar-la a la transformació urbana dels encontorns i al canvi d'orde religiós titular. La permuta dels terrenys amb els del convent del Bonsuccés, llavors de domini mercedari, suposaren l'aixecament d'una residència per a l'orde al costat de l'església de Tallers i l'usdefruit del temple per part de la comunitat de la Mercè.

La modificació urbana de la zona i l'obertura de la plaça de Castella, el 1943, també atorgaren una preponderància a l'església que fins llavors no havia tingut. En origen i fins al 1942, havia estat inserida entre el pati, l'hort i el claustre de la Casa de la Missió, però el projecte de Vilaseca la convertia en un temple isolat en mig de la plaça. Per tant, la façana adquiria un paper protagonista en el nou enclavament i havia de ser redissenjada per donar-li l'entitat que requeria.

La labor d'Adolf Florensa i el seu equip pel que fa a la restauració del temple comportà l'alteració d'alguns aspectes que definien les particularitats d'un temple paül, com la ubicació interna de l'església i l'ús primordialment reservat de l'espai, així com la modificació de la grandària del presbiteri a l'interior, per tal d'ampliar l'àmbit destinat als feligresos. D'altra banda, es procedí a la restauració de les pintures murals i es comptà amb la col·laboració de diversos escultors i fusters per a la concepció de peces litúrgiques que havien de formar el mobiliari de l'església mercedària i que havien de servir com a element identitari dels nous estadants.

Finalment, hem observat que, entre el 1993 i el 1999, es produí l'última intervenció substancial de l'Ajuntament per a l'oportuna conservació del temple. Així, a partir dels anys seixanta es tornà a detectar un deteriorament en l'estat de les cobertes i la presència d'humitats en els murs, aspectes que feien necessària la substitució dels elements malmesos i la restauració i l'estudi de les pintures murals visibles i de les ocultes.

4. Conclusió i noves línies d'investigació

Considerem que hem pogut emmarcar l'establiment i el desenvolupament de la residència dels paüls a Barcelona en un context espaciotemporal que hem delimitat a través dels aspectes biogràfics, polítics, socials i artístics perfilats a partir de l'ordenació de la informació coneguda i de l'aportació de referències inèdites. De fet, l'estudi dels fons documentals ens ha permès elaborar una llista dels volums que formaren part de la biblioteca dels paüls i que actualment es troben disseminats en diferents arxius catalans i espanyols. D'altra banda, l'aportació gràfica ha constituït una peça essencial de l'estudi, ja que els plànols i les fotografies localitzats ens han permès conèixer la configuració de l'edifici des de principi del segle XVIII i fins a l'actualitat, l'estat del conjunt de la Missió abans del seu enderroc i els béns mobles que es conservaven a l'església.

Creiem que hem pogut demostrar que es tracta d'una obra clau del nostre llegat arquitectònic i artístic i que calia estudiar-ne el continent i el contingut. D'altra banda, considerem que el fet de decantar-nos per un estudi local no desmereix les conclusions a què hem arribat. Les últimes investigacions sobre els conjunts religiosos dels paüls bastits en altres regions peninsulars i fora de les nostres fronteres, com la recerca de Marco Pistolesi sobre les cases construïdes per Bernardo Della Torre, a Itàlia, o la de Frédéric Jimeno, Karen Bowie i Florence Bourillon sobre la Casa de Sant Llätzer a París, revelen l'interès que des de punts de vista diversos —artístics, arquitectònics, polítics i socials— desperten les obres d'aquesta congregació religiosa.

Som conscients que les limitacions temporals no ens han permès aprofundir en alguns aspectes esmentats en la tesi doctoral, per la qual cosa mantenim obertes noves vies de recerca orientades cap a l'estudi, per exemple, d'altres cases de la Missió que puguin aportar més coneixements sobre l'arquitectura del Set-cents, no només a Catalunya i a les Balears, sinó també al País Valencià i a l'Aragó.

La documentació sobre el contacte dels paüls i dels seus devots amb artistes per realitzar les obres que havien d'ornar la Casa de la Missió ha donat lloc a la identificació del nom d'alguns artífexs que gairebé no han estat treballats, com els pintors Vinyals i Miró o l'escultor Bernat Cots i Crospis, i constitueix una nova via d'estudi a seguir per a la reconstrucció del panorama artístic del Set-cents a Barcelona. Així mateix, queda pendent una recerca documental exhaustiva dedicada a la producció artística de Josep Flaugier, en ser un dels pintors més destacats de principi del segle XIX i un dels agents implicats en la confiscació de les obres més rellevants de les esglésies durant la Guerra del Francès.

Finalment, caldria completar el recorregut d'aquelles peces que pertanyien al clergat castrense i que van ser disposades al temple fins al 1942, moment de trasllat del cos sanitari i religiós al conjunt de Vallcarca, com el sagrari de l'altar major que apareixia en les fotografies del 1933 o el cas de les obres que formaven part del patrimoni dels paüls i que es manllevaren de la residència del carrer de la Lleialtat, en no aparèixer documentades en l'inventari de béns dipositats a l'acadèmia de la Llotja, el 1837. En definitiva, una nova línia de recerca en què intentarem seguir treballant a partir d'ara.

ARXIUS DE LES SECCIONS DE CIÈNCIES

Títols publicats*

- 1/1 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 1, núm. 1 (1 novembre 1911)
- 1/2 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 1, núm. 2 (1 juliol 1912)
- 1/3 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 1, núm. 3 (31 desembre 1912)
- 2/1 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 2, núm. 1 (1913)
- 2/2 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 2, núm. 2 (1914)
- 2/3 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 2, núm. 3 (1914)
- 3/1 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 3, núm. 1 (1915)
- 3/2 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 3, núm. 2 (1915)
- 3/3 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 3, núm. 3 (1915)
- 4/1 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 1 (1916)
- 4/2 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 2 (1916)
- 4/3 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 3 (1916)
- 4/4 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 4 (1916)
- 4/5 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 5 (1916)
- 4/6 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 6 (1916)
- 4/7 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 7 (1916)
- 4/8 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 8 (1916)
- 4/9 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 4, núm. 9 (1916)
- 5/1 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 5, núm. 1 (1917)
- 5/2 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 5, núm. 2 (1917)
- 5/3 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 5, núm. 3 (1917)
- 5/4 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 5, núm. 4 (1917)
- 5/5 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 5, núm. 5 (1917)
- 5/6 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 5, núm. 6 (1917)
- 6/1 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 6, núm. 1 (1918)
- 6/2-5 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 6, núm. 2-5 (1918)
- 6/6-9 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 6, núm. 6-9 (1918)
- 7 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 7 (1919)
- 8 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 8 (1920)
- 9 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 9 (1921)
- 10 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 10 (1922)
- 11 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 11 (1923)
- 12 *Arxius de l'Institut de Ciències*, any 12 (1924)
- 13 Frederic DURAN, *Histopatologia d'una nova capa d'epiteli semiescamós pla que cobreix les mucoses digestives* (1947)
- 14 Eduard FONTSERÈ, *Assaig d'un vocabulari meteorològic català* (1948)

* Els volums 1 al 12 es corresponen amb els volums (anys) de la revista *Arxius de l'Institut de Ciències*, que es deixà d'editar l'any 1924. Així mateix, els volums 28, 29, 32, 34, 36, 38 al 42, 44, 46, 47, 50, 52 i 55 es corresponen amb els números 18 al 33 de la revista *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*, que es continua editant com a publicació periòdica independent. D'altra banda, fins al volum 99, aquesta col·lecció es denominà «Arxius de la Secció de Ciències», ja que les dues seccions de ciències actuals (la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Ciències i Tecnologia) eren una sola, la Secció de Ciències.

- 15 Pius FONT I QUER, *Morfologia, nomenclatura i geografia de l'«Arenaria aggregata» (L.) Lois* (1948)
- 16 Enric GUITER, *Estudis sobre la hidròlisi en química mineral* (1949)
- 17 Ferran SUNYER I BALAGUER, *Una nova generalització de les funcions gairebé-periòdiques* (1949)
- 18 Pius FONT I QUER (dir.), *Flora catalana. Descripció de les plantes que es fan a les terres catalanes i països limítrofs*, vol. 1, 'Scabiosa' L. (1950)
- 19 Leandre CERVERA, *L'acció de les radiacions sobre les cèl·lules vives* (1950)
- 20 Leandre CERVERA (cur.), *Homenatge a Ramon Turró. Recull d'estudis sobre la seva vida i la seva obra* (1950)
- 21 Eduard FONTSERÈ, *La tramuntana empordanesa i el mestral del golf de Sant Jordi* (1950)
- 22 Josep-Ramon GUIX, *Potencialització dels antibiòtics per mitjà dels raigs X* (1953)
- 23 Francesc MASCLANS, *Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes* (1954)
- 24 Josep LAPORTE, *Noves idees sobre farmacologia de la coagulació* (1954)
- 25 P[are] SALVADOR DE LES BORGES, *Arnau de Vilanova moralista* (1957)
- 26 Oriol de BOLÒS, *El paisatge vegetal de dues comarques naturals: la Selva i la Plana de Vic* (1959)
- 27 Delfí ABELLA, *L'orientació antropològica existencial de la psiquiatria* (1962)
- 28 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1963), vol. 18
- 29 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1964), vol. 19
- 30 Francesc MASCLANS, *Flora del Segrià i l'Urgell, a la plana occidental catalana* (1966)
- 31 Maria-Antònia MASSANELL, *Algues aquàtiques del Parc d'Aigües Tortes* (1966)
- 32 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1966), vol. 20
- 33 Ferran SUNYER I BALAGUER, *Sobre un espai de funcions enteres d'ordre infinit* (1967)
- 34 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1967), vol. 21
- 35 Fernando GONZÁLEZ-NÚÑEZ, *La hidronefrosi. La seva correcció quirúrgica* (1967)
- 36 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1967), vol. 22
- 37 Josep VIGO, *La vegetació del massís de Penyagolosa* (1968)
- 38 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1968), vol. 23
- 39 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1968), vol. 24
- 40 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1968), vol. 25
- 41 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1969), vol. 26
- 42 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1969), vol. 27
- 43 August COROMINAS, *Contribució a l'estudi bioquímic dels lípids: lipidúries* (1970)
- 44 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1970), vol. 28
- 45 Enric CASASSAS, *Estudi sobre la reactivitat envers els ions metàl·lics d'alguns reactius quelatants amb grups-SH i sobre la formació de complexos per alguns mercaptoàcids alifàtics* (1971)
- 46 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1971), vol. 29
- 47 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1971), vol. 30
- 48 Joan ALSINA, *La mercaptohidroquinona com a reactiu en l'anàlisi inorgànica* (1972)
- 49 Salvador MIRACLE, *Una formulació variacional de la mecànica estadística dels sistemes infinits i la regla de les fases de Gibbs* (1972)
- 50 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1972), vol. 31
- 51 Robert BARGALLÓ, *Morfologia ultraestructural de l'espermioïgenesis de «Sagitta setosa»* (1972)

- 52 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1973), vol. 32
- 53 Joan RIERA, *Idealisme i positivisme en la medicina catalana del segle XIX* (1973)
- 54 Francesc MASCLANS, *Els noms catalans dels bolets. (Ordre dels agaricals)* (1975)
- 55 *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* (1976), vol. 33
- 56 Josep M. NÚÑEZ i Josep PÉREZ, *Distribució del balanç de la radiació a Catalunya* (1977)
- 57 Salvador ALEGRET, *Diccionari de l'utilitatge químic* (1977)
- 58 Lluís MARQUET, *Vocabulari de luminotècnia* (1979)
- 59 M. Àngels CARDONA, *Funcionalisme i ecologia d'algunes comunitats vegetals barcelonines* (1980)
- 60 Ramon FOLCH i GUILLÈN, *La flora de les comarques litorals compreses entre la riera d'Alforja i el riu Ebre* (1980)
- 61 *Centenari de la naixença d'Albert Einstein* (1981)
- 62 Daniel de MAS, *La geomorfologia del Vallès Oriental* (1981)
- 63 Josep M. DRUDIS, *Síntesi de compostos policíclics pentagonals* (1982)
- 64 Joan J. GUIMERÀ, *Estudi estructural de les zones de fractura de Garraf i de Vallcarca (massís de Garraf)* (1982)
- 65 Jaume AGUSTÍ, *Ciència i tècnica a Catalunya en el segle XVIII. La introducció de la màquina de vapor* (1983)
- 66 Enric RAS, *Directrius per a un enllaç Mallorca-Eivissa de transmissió d'energia mitjançant corrent continu* (1982)
- 67 Joan J. GUINOVART, Àngels MOR i Emili ITARTE, *Estudi de les proteïno-quinases independents d'AMP cíclic de fetge de rata* (1983)
- 68 Ramon M. MASALLES, *Flora i vegetació de la Conca de Barberà* (1983)
- 69 Ramon LAPIEDRA, *Les equacions de la mecànica relativista predictiva. Una família de solucions* (1983)
- 70 Antoni MÉNDEZ, *Cotes sobre l'aparent violació de la simetria d'inversió temporal a les interaccions febles* (1984)
- 71 M. Àngels MARQUÈS, *Les formacions quaternàries del delta del Llobregat* (1984)
- 72 Joan Manuel VILAPLANA, *Estudi del glacialisme de les valls de la Valira d'Ordino i d'Arinsal (Andorra)* (1984)
- 73 Joandomènec ROS, Ignasi OLIVELLA i Josep M. GILI, *Els sistemes naturals de les illes Medes* (1984)
- 74 Esmaragda CAUS, *Biostratigrafia i micropaleontologia de l'Eocè mitjà i superior del Pre-pirineu català* (1984)
- 75 Manuel CASTELLET (cur.), *El desenvolupament de les matemàtiques al segle XIX* (1984)
- 76 David JOU, *Equacions de Gibbs generalitzades i extensió de la termodinàmica dels processos irreversibles* (1984)
- 77 Joaquim CASAL, *Contribució a l'estudi de la fluïdització homogènia* (1984)
- 78 Rosa M. CROS, *Flora briològica del Montnegre* (1985)
- 79 Josep A. PLANA, *Estudi climàtic i balanç hídric de la conca de la Noguera Ribagorçana* (1985)
- 80 Néstor L. HLADUN, *Aportació a la flora, morfologia i vegetació dels líquens de la part alta del Montseny* (1985)
- 81 Oriol RIBA i Salvador REGUANT, *Una taula dels temps geològics* (1986)
- 82 Adriana GARAU, *Deambulació al camp obert i postulat dels fàrmacs d'Eysenck* (1986)

- 83 Joan M. MATA, *Estructura fina del camp de vent superficial i difusió de contaminants en certes situacions de mesoscala* (1986)
- 84 Mikel ZABALA, *Fauna dels briozous dels Països Catalans* (1986)
- 85 Joan de SOLÀ-MORALES, *Equacions de Navier-Stokes en un canal amb obstacle* (1986)
- 86 Josep MIRET, *Contribució a l'estudi de la imatge psicològica de la pell* (1986)
- 87 Daniel de MAS, *El relleu del Vallès Occidental. (L'evolució geomorfològica quaternària del Vallès Occidental)* (1989)
- 88 Xavier FONT, *Estructura, tipologia i ecologia de les pastures montanes de la Cerdanya* (1989)
- 89 Josep M. TURA, Joan RODÉS i Adolf TRAVERIA, *Estudi per tècniques físiques d'anàlisi (SEM, EDX, SIMS, LAMMA, XRD i XRF) de microcristalls exògens i endògens i de traces metàl·liques en patologia humana* (1989)
- 90 Àngel M. ROMO, *Flora i vegetació del Montsec. (Pre-pirineus catalans)* (1989)
- 91 M. Victòria VIVES, *Contribució al coneixement de la fauna herpetològica de Catalunya* (1990)
- 92 Albert PERMANYER, *Sedimentologia i diagènesi dels esculls miocènics de la conca del Penedès* (1990)
- 93 Josep M. MATA, *Els minerals de Catalunya* (1990)
- 94 Carme JUNQUÉ, *Desorganització diferencial del català i el castellà en afàsics bilingües* (1990)
- 95 Jordi CASAL, *Contribució a l'estudi de la leucosi bovina. Mètodes de diagnòstic i prevalença a Catalunya* (1990)
- 96 Josep M. MONTANER, *La modernització de l'utilitatge mental de l'arquitectura a Catalunya: 1714-1859* (1990)
- 97 F. Xavier de las HERAS, *Geoquímica orgànica de conques lacustres fòssils* (1991)
- 98 Cèsar BLANCHÉ, *Revisió biosistemàtica del gènere 'Delphinium' L. a la península Ibèrica i a les illes Balears* (1991)
- 99 Empar CARRILLO i Josep M. NINOT, *Flora i vegetació de les valls d'Espot i de Boí* (1992), 2 v.
- 100 Josep AMAT i Enric CASASSAS (cur.), *Trenta-dos aspectes de ciència i tecnologia* (1995)
- 101 Enric BALLESTEROS, *Els vegetals i la zonació litoral: espècies, comunitats i factors que influeixen en la seva distribució* (1992)
- 102 Joaquim SALES, *Composts organometàl·lics d'elements de transició amb grups políclorofenil. Influència dels efectes estèrics i electrònics en llur estabilitat* (1992)
- 103 Assumpció MALGOSA, *La població talaiòtica de Mallorca. Les restes humanes de l'illot des Porros (s. VI-II aC)* (1992)
- 104 Josep CHABÀS, *L'astronomia de Jacob ben David Bonjorn* (1992)
- 105 Xavier FONT, *Estudis geobotànics sobre els prats xeròfils de l'estatge montà dels Pirineus* (1993)
- 106 Agustí REVENTÓS, *Geometria axiomàtica* (1993)
- 107 Josep PLA, *Axiomes alternatius de la teoria de conjunts i llur influència en matemàtiques* (1993)
- 108 Christian PAPIÓ, *Ecologia del foc i regeneració en garrigues i pinedes mediterrànies* (1994)
- 109 Teresa FRANQUESA, *El paisatge vegetal de la península del cap de Creus* (1995)
- 110 Boris P. SOBOLEV (ed.), *Multicomponent crystals based on heavy metal fluorides for radiation detectors* (1994)

- 111 Ferran SAGARRA, *Barcelona, ciutat de transició (1848-1868). El projecte urbà a través dels treballs de l'arquitecte Miquel Garriga i Roca* (1996)
- 112 David JOU, *Matèria i materialisme* (1997)
- 113 Mireia GIRALT, *Líquens epífits i contaminació atmosfèrica a la plana i les serralades litorals tarragonines* (1996)
- 114 Oriol de BOLÒS, *La vegetació de les illes Balears. Comunitats de plantes* (1996)
- 115 Romà TAULER, *Anàlisi de mescles mitjançant resolució multivariant de corbes* (1997)
- 116 Josep YLLA, *Història natural del lepidòpter 'Graellsia isabelae' (Graells, 1849)* (1997)
- 117 Carles CASTELL, *Ecofisiologia de dues espècies rebrotadores mediterrànies: l'arboç ('*Arbutus unedo*') i l'alzina ('*Quercus ilex*')* (1997)
- 118 Eulàlia PLANAS, *Incendis d'hidrocarburs. Efectes sobre equips de procés* (1998)
- 119/1 Lluís CORTADA, *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliòrcètics a la Catalunya preindustrial*, vol. 1, *De l'antiguitat al segle XVII* (1998)
- 119/2 Lluís CORTADA, *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliòrcètics a la Catalunya preindustrial*, vol. 2, *Segles XVIII i XIX* (1998)
- 120 Maria BOSCH, *Biologia de la reproducció de la tribu 'Delphinieae' a la Mediterrània occidental* (1999)
- 121 Carles FERNÀNDEZ, *Morfoestructura i paleobiologia dels ortofragmínids de la Mesogea (Discocyclinidae i Orbitoclypeidae, Foraminifera)* (1999)
- 122 Joan SIMON i Josep VICENS, *Estudis biosistemàtics en 'Euphorbia' L. a la Mediterrània occidental* (1999)
- 123 Estanislau ROCA, *Montjuïc, la muntanya de la ciutat* (2a ed., 2000; la 1a ed. [1994] no fou publicada per l'IEC)
- 124 Boris P. SOBOLEV, *The rare earth trifluorides*, part 1, *The high temperature chemistry of the rare earth trifluorides* (2000)
- 125 Carles MARTÍN-CLOSAS, *Els caròfits del Juràssic superior i el Cretaci inferior de la península Ibèrica = Upper Jurassic and lower Cretaceous charophytes from the Iberian Peninsula* (2000)
- 126 Sergi BONET, M[ai]l BRIZ, E[lisabet] PINART, S[ílvia] SANCHO, N[úria] GARCIA-GIL i E[lena] BADIA, *Morfologia espermàtica en porcí = Morfología espermàtica en porcino = Morphology of boar spermatozoa* (2000)
- 127 Montserrat BOQUERAS, *Líquens epífits i fongs liquenícoles del sud de Catalunya. Flora i comunitats* (2000)
- 128 Lluís MERCADER, Domènec LLORIS i Jaume RUCABADO, *Tots els peixos del mar català. Diagnosi i claus d'identificació* (2001; 2a ed., actual., 2003)
- 129 Anna M. ROMANÍ, *Biofilms fluvials. Metabolisme heterotròfic i autotròfic en rius mediterranis* (2001)
- 130 Lluís ROVIRA, Pau SENRA i David JOU, *Estudis bibliomètrics sobre la recerca en física a Catalunya* (2001)
- 131 *El delta de l'Ebre. Estudi multidisciplinari* (2001)
- 132 Boris P. SOBOLEV, *The rare earth trifluorides*, part 2, *Introductions to materials science of multicomponent metal fluoride crystals* (2001)
- 133 Jacint CORBELLA i Edelmira DOMÈNECH, *Científics del Priorat* (2002)
- 134 *Una mostra de la biologia i la patologia cel·lulars del sistema nerviós a Catalunya. Cent cinquantè aniversari del naixement del Santiago Ramón y Cajal* (2003)
- 135 Carles BAS, Francesc MAYNOU, Francesc SARDÀ i Jordi LEONART, *Variacions de-*

- mogràfiques a les poblacions d'espècies demersals explotades. Els darrers quaranta anys a Blanes i Barcelona* (2003)
- 136 Emil G. RACOVITZA, *Assaig sobre els problemes bioespeleològics* (2004)
- 137 Àngels LONGÁN, *Els líquens epífits com a indicadors de l'estat de conservació del bosc mediterrani* (2006)
- 138 Josep GESTI, *El poblament vegetal dels Aiguamolls de l'Empordà* (2006)
- 139 M. Carme CASAS, *Estudi tipològic, ecològic i funcional de les pastures de la plana de Vic* (2008)
- 140 Jacint CORBELLA, *L'Institut de Fisiologia de Barcelona (1920-1939)* (2009)
- 141 Esther CLAVERO, *Diatomees d'ambients hipersalins costaners. Taxonomia, distribució i empremtes en el registre sedimentari* (2009)
- 142 Teresa BUCHACA, *Pigments indicadors: estudi del senyal en estanys dels Pirineus i de la seva aplicació en paleolimnologia* (2009)
- 143 Alfons CARPIO, *Ciència i política exterior francesa a l'Espanya de Franco: el cas dels físics catalans* (2010)
- 144 Manuel CASTELLET (cur.), *Selecta Ferran Sunyer i Balaguer* (2012)
- 145 Jacint CORBELLA, *Metges i medicina d'Occitània* (2012)
- 146 Núria CARRERA, *Inversió tectònica i evolució estructural de la Cordillera Oriental meridional (Valles Calchaquíes, NW de l'Argentina)* (2013)
- 147 Enric ORTEGA, *Diccionari etimològic dels noms científics dels ocells dels Països Catalans* (2017)
- 148 *Natura: ús o abús? (2018-2019). Ús i abús de la natura, impactes i propostes de gestió. El cas de Catalunya com a paradigma* (2021)
- 149 Maria del Mar ROVIRA, *Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona. De l'església de Sant Sever i Sant Carles Borromeu dels paüls a la parròquia mercedària de Sant Pere Nolasc (1703-2017)* (2021)

Casa de la Congregació de la Missió a Barcelona

Aquesta publicació presenta l'estudi de la Casa de la Congregació de la Missió, fundada a Barcelona el 1703, des del punt de vista artístic i arquitectònic, en ser concebuda a partir d'uns preceptes constructius singulars i paradigmàtics, en el context artístic català del Set-cents.

El text mostra els resultats de la recerca relacionada amb l'evolució estructural del conjunt per explicar l'adaptació de l'edifici a les modificacions d'usos successives i als canvis en l'entramat urbà que l'envoltava. S'han analitzat les circumstàncies del seu establiment, la seva evolució al segle XVIII i primer terç del XIX, les conseqüències de la secularització i la transformació de l'espai en un conjunt hospitalari, entre el 1809 i el 1942, i el procés de demolició del cenobi i la rehabilitació del temple de la Casa de la Missió, el 1943, per adequar-lo a una nova trama urbana i a un nou culte mercedari.

El fet que l'església s'hagués preservat de la demolició de la totalitat de la Casa de la Missió, el 1942, ens permet estudiar un paradigma patrimonial realment significatiu per a la història de l'art del segle XVIII català i espanyol. L'anàlisi i el desenvolupament de la fundació i les vicissituds que van envoltar l'establiment d'aquest conjunt permeten donar valor als seus elements artístics i arquitectònics, a les mostres de pintura mural que encara s'hi conserven i als béns patrimonials que en van formar part; de la mateixa manera que permet reconèixer els condicionants que van envoltar la transformació del conjunt cultural en edificis d'ús militar a partir de la Guerra del Francès, així com les problemàtiques derivades d'aquestes ocupacions per a la gestió i conservació del seu patrimoni.

